

Hjemmefronten i krig

BØKER

Ivar Kraglund/
Arnfinn Moland
HJEMMEFRONT
Bind 6 av «Norge i krig»
Aschehoug Oslo 1987

JEG HAR tidligere skrevet om bind 1 i bokverket «Norge i krig». Her noen ord om bind 6: «Hjemmefronten». Aller først; det finnes bedre bøker om hjemmefronten. Særlig viktig er boka «De tjente på krigen», av Terje Valen fra 1974, fordi den gjør et forsøk på å knytte sammen økonomi og politikk under krigen. Det gjør ikke «Hjemmefronten». Når det likevel er ei bok som interesserte bør skaffe seg, så er det for den gir noe så sjeldent som en helhetlig framstilling av hvilke organisasjoner som oppsto, hvilke linjer de utviklet seg etter og får med seg de viktigste aksjonene de sto for.

Forfatterne er Arnfinn Moland og Ivar Kraglund, som begge er engasjert av Norsk Hjemmefrontmuseums Stiftelse. Boka er deres første større publiserte arbeid. Ingen av dem har tidligere gjort seg bemerket i debatten om krigen, men boka viser at de har forsøkt å behandle stoffet slik at striden om linjene i motstandskampen kommer fram. Kanskje særlig gjelder det den interne stri-

den i Milorg og de organisasjonene som etterhvert tok betegnelsen «Hjemmefrontens ledelse» dvs. «Kretsen», «Koordinasjonskomiteen» (KK), «Råd Sivil» m.m. Boka kan ikke kjøpes som enkeltbind før serien er fullført. Det er dumt, fordi den står godt aleine.

Den borgerlige hjemmefronten hadde utgangspunkt i to miljøer høsten 1940 og foråret 1941. For det første militære som ønsket en fortsettelse av kampene i 1940 og som beholdt sine kontakter fra felttoget. Det andre var kretsene som sto bak administrasjonsrådet i 1940. Den første ga opphavet til Milorg, den andre til «Kretsen» og seinere «Hjemmefrontens ledelse». Felles for dem var at de ikke på noe tidspunkt under hele krigen ønsket åpen militær kamp mot tyskerne. I den grad de seinere motstrebene måtte godta slik virksomhet skjedde det etter press. Press fra sine egne aktivister i lokalmiljøene, press fra opinionen og press fra kommunistene.

Våren 1941 var linja fra Milorgs ledelse at man ikke engang ønsket våpen. Sabotasje og aksjoner var overhodet ikke ønsket. Forsvarets Overkommando i London blei sett på som uansvarlige. Den britiske agentorganisasjonen SOE som på dette tidspunktet ønsket mer aktivitet i Norge

«Gutta fra skauen» i triumftog gjennom Oslos gater i mai 1945. Men Hjemmefrontledelsens historie var ikke så ærerik som bildet kunne gi inntrykk av.

blei sett på som direkte undergraver. Kommunistene var terrorister. Etter press fra FO måtte Milorg i slutten av 1941 finne seg i opplæring av sabotører i England utelukkende fordi man måtte «lystre ordre» (fra FO). Men man ønsket ikke flere anmodninger om det i framtida (!).

NKPO slo inn på ei åpen kamplinje årskiftet 1941/42. Formålet var ei væpna nasjonal folkereising etter mønster fra de russiske partisanene. Partiet organiserte, tok del i eller startet en stor mengde illegale aviser, dannet eksportorganisasjoner, forsyningsapparater og aksjonsgrupper. Partiet fikk vind i seilene. 21. august 1942 fløy STAPO-hovedkvarteret i Henrik Ibsens gate i Oslo til himmels. «Osvald» Sunde sto bak. I denne første delen av krigen oppsto det paradokset at SOER (og britene) og

kommunistene hver for seg hadde landa på omlag samme opptrappingslinja i Norge. Presset på den borgerlige hjemmefronten vokste. Milorg henvendte seg til FO og ba om at den måtte medvirke til at det blei færre sabotasjeaksjoner i Norge i oktober 1942. Da hadde organisasjonen blitt omorganisert, og i prinsippet godtatt at det kunne bli mulig med sabotasje og gerilja, men bare i tilknytning til en alliert invasjon.

Aksjonen mot STAOP-hovedkvarteret utløste et rasende angrep fra den sivile hjemmefrontledelsen på kommunistene. Samtidig blei Milorg angrepet fra samme hold. Regjeringa i London blei mistenkt å støtte kommunistenes linje. Statsminister Nygaardsvold kritiserte tvertimot aksjonen over BBC. Hjem-

mefrontledelsen angrep han likevel i et skriv for ikke å ha gått langt nok, og antydning at nazistenes beskrivelse av aksjonistene og aksjonen var rett.

Dette blei innleiinga til en åpen strid innad mellom Milorg, den sivile ledelsen og regjeringen fra høsten 1942. Gjennom denne striden fant aktivistiske kretser i Milorg seg i forsvarsposisjon fra den aggressive «Kretsen» som ikke ville vite av verken sabotasje eller noen form for militær aktivitet. En slags borgerfred blei oppnådd i juni 1943, da Kretsen blei anerkjent av regjeringa som hjemmefrontens sivile ledelse, og denne igjen godtok arbeidsdelinga i Milorg.

I mellomtida hadde aksjonismen i motstandskampen skutt fart. Kp Linge folk (SOE) var aktive med aksjoner og presset fra sitt hold. Kommunistene og uavhengige grupper hadde trappet opp. Da Sunde & Co sprengte trottetransportet og skinnene i Hokksund i oktober 1943 blei de møtt med reaksjoner ikke bare fra tyskerne og NS, men også fra Milorg og Kretsen. De to siste fordømte kommunistene som hensynsløse.

Det siste året stilnet Kretsens anti-kamplinje av. Situasjonen hadde gjort den umulig. Krigsaktivismen på grunnplanet var så stor ettersom krigslykken utvik-

la seg på sentralavsnittet i Øst-Europa og de andre frontene, at det var helt nødvendig å godta en stille væpning og som et minimum kontrollert sabotasje hvis ikke milorg-jegeerne skulle slutte seg til kommunistene. Dette var hele tiden den store frykten, og den blei uttalt klart og tydelig. En betydelig væpning hadde skjedd av Milorg: Over 700 vellykkede slipp, 22000 rifler, 7000 maskinpistoler, 3000 maskingeværer. I tillegg bazookas, store mengder ammunisjon og sprengstoff. Pr. 1. mars 1945 hadde Milorg ca. 32000 mann i rullene, mer eller mindre væpna.

Kampen mot AT og mot at tyskerne uhindret kunne føre sin slagne Lapplandsarme til sentralavsnittet omformet Milorg til en partisanhær med store muligheter. Fortsatt var lina i mars-april at det bare skulle skytes i tilknytning til alliert invasjon. Organisasjonen blei holdt på stram line.

Milorg endte som en partisanhær av betydelig omfang. Hjemmefrontledelsen som ironisk nok aldri hadde ønsket det, hadde fått denne hæren ganske gratis. NKP, som hadde ofret noe nær alt for å oppnå det samme, klarte det aldri.

Hvorfor ikke? (Mer om det seinere.)

LARS BORGERSRUD